

การนำเสนอภาพ ความเหลื่อมล้ำ ผ่านงานศิลปะ²

เจ้าชาย เซอิด รา'อัด อัล ฮุสเซน Zeid Ra'ad Al Hussein
ข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เมื่อ ค.ศ. 2015
ที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/Prince_Zeid_bin_Ra%27ad

นี่คือวิถีทางที่เขาล้มตัวลงนอน: ม่อยหลับไป และลงเอยด้วยความโศกเศร้าอย่างสุดซึ้ง ประหนึ่งว่าด้วยการหลับตาลงวิงวอนต่อหน้าคลื่นที่ได้สังหารเขา เรากำลังร้องขอให้มีการกลับคืนมาใหม่อีก แต่คราวนี้ด้วยผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน และถุงเท้าพร้อมรองเท้าคู่น้อยๆ ได้บอกเราว่าเขาพร้อมที่จะมีชีวิตใหม่ แต่แก้มของเขาบนพื้นทรายนุ่มๆ ก็ได้กระซิบกระซาบ มันทำให้เรารู้สึกอึดอัดจนพูดไม่ออก อดสูและไร้ศักดิ์ศรี โลกร้องไห้ต่อหน้าร่างของเด็กน้อยคนนี้

เคอร์ดี เด็กน้อยวัยสามขวบนอนไร้ชีวิตบนชายหาด (2 กันยายน 2015)
ที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/Death_of_Alan_Kurdi
(รูปและคำบรรยายสืบค้นโดยผู้แปล)

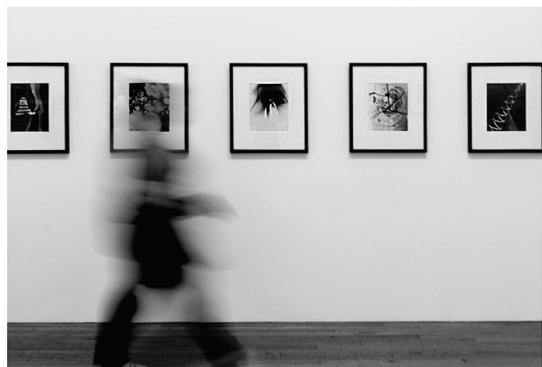
รูปถ่ายของผู้ลี้ภัยชาวซีเรียที่จมน้ำตายคนหนึ่ง เขาชื่อ อลัน อัล เคอร์ดี (Aylan al Kurdi) นอนร่างไร้ชีวิตบนชายหาดของประเทศกรีซใน ค.ศ. 2015 ได้สร้างความตกตะลึงและความสงสารไปทั่วโลก โดยผ่านภาพเพียงหนึ่งภาพ ก็สะท้อนให้เห็นว่าโลกได้เผชิญกับไม่ใช่แค่การกระจายอันเลวร้ายของความมั่งคั่งและรายได้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการกระจายอย่างเหลื่อมล้ำสุดขั้วของความทุกข์ยากของมนุษย์ ความเดือดร้อน และความยากลำบาก และจริงๆ แล้วก็คือความเหลื่อมล้ำที่สร้างความทุกข์ยากนั่นเอง ภาพนี้ปลุกเร้าการตอบโต้ของพลเมืองขึ้นมาเพื่อกดดันให้บรรดาผู้มีอำนาจดำเนินการด้วยวิถีของความเอื้ออาทรต่อมนุษย์ด้วยกัน กระนั้นการดำเนินการเหล่านี้ก็กลับให้ความสำคัญกับอาการมากกว่าสาเหตุเชิงโครงสร้าง

เรามีชีวิตอยู่ในโลกที่มีเส้นแบ่งแยกที่สำคัญสองประการ ประการแรกคือ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ความมั่งคั่งทางวัตถุและอำนาจทางการเมือง รวมถึงถึงวิธีการทางทหารที่ใช้ในการยืนยันและปกป้องสิ่งเหล่านี้ และประการที่สองคือ ความเหลื่อมล้ำในวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ คุณค่า

ระบบความเชื่อ จารีตประเพณี และโลกทัศน์ รวมถึงตลอดถึงวิธีการต่างๆ ที่ฉายภาพของสิ่งเหล่านี้ ออกมาให้เห็นในฐานะเป็นมรดกวิธีของอำนาจแบบอ่อนที่ใช้ในการประดิษฐ์ความพึงพอใจ กระนั้นเราก็ไม่ได้ให้ความสนใจที่เพียงพอต่อวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ที่วัฒนธรรมมีกับการพัฒนา ความขัดแย้ง การสร้างสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการจัดการกับความเหลื่อมล้ำ

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรือ UNCTAD ได้ชี้ให้เห็นว่า ส่วนแบ่งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์โลกของแอฟริกาอยู่ที่น้อยกว่าร้อยละ 1 ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นไม่เพียงแต่ความเหลื่อมล้ำขนาดมหึมาในด้านการค้าสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือชี้ให้เห็นถึงการแพร่ขยายและการบริโภควัฒนธรรมอีกด้วย

ใน ค.ศ. 2005 องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้การยอมรับอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมความหลากหลายของการแสดงออกทางวัฒนธรรม (Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions) ในฐานะเป็นการตอบโต้การให้ความสำคัญขององค์การการค้าโลก (WTO) ต่อการเปิดเสรีทางการค้าในคริสต์ทศวรรษ 1990

การผลิตและการกระจาย งานศิลปะสามารถสืบทอดหรือท้าทายความเหลื่อมล้ำทาง สังคมและความเหลื่อมล้ำด้านอื่นๆ ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าตัวศิลปิน งานศิลปะ และสถาบันต่างๆ วางตำแหน่งแห่งที่ของตนอยู่ตรงไหน

แล้วทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับอะไรกับศิลปะและการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำ?

ประการแรก งานศิลปะมีตำแหน่งแห่งที่อยู่ภายในปริมาตรของวัฒนธรรม ภายในการต่อสู้เพื่อการครอบงำทางความคิด โลกทรรศน์ และระบบความเชื่อ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้เล่นที่มีความเป็นกลาง และอาจจะถูกนำไปใช้อย่างจริงจังหรือถูกดึงเข้ามาใช้อย่างเงิบๆ ในการส่งเสริม ปกป้อง หรือท้าทายความเหลื่อมล้ำ

ประการที่สอง งานศิลปะโดยมันเองก็มีความเหลื่อมล้ำ ใครสามารถเข้าถึงทักษะ เครื่องมือ และโครงสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรม ก็มักจะกำหนดว่าใครบ้างที่สร้างและกระจายศิลปะ และก็คงเป็นบรรดาคนที่ส่วนใหญ่มีรายได้สุทธิเท่านั้นที่สามารถพึงพอใจกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ถูกยกขึ้นไว้บนหิ้งบูชาในข้อที่ 27 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่กำหนดว่า: *‘ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้ามีส่วนร่วมอย่างเสรีในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชนและเพลิดเพลินกับงานศิลปะ’* คนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนกำหนดว่าเรื่องราวของใครที่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ และเรื่องเล่าของใครสามารถขึ้นไปปรากฏบนจอ บนเวที และบนฝาผนังห้องแสดงงานศิลปะ

ประการที่สาม ไม่เพียงแค่งานศิลปะเท่านั้นที่ไม่ได้เป็นกลางโดยตัวมันเอง แต่ยังเป็นเรื่องของบริบทที่งานศิลปะเหล่านั้นถูกผลิตขึ้นมาและแพร่กระจายออกไปอีกด้วย โดยที่บริบทต่างๆ ซึ่งได้ถูกกำหนดโดยความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอำนาจทางทหาร บทเพลงดนตรีหรือออร์เคสตราท่อนหนึ่งซึ่งได้รับความชื่นชมด้วยตัวของมันเองในกรุงเวียนนา อาจจะมีชื่อเสียงโยงกับลัทธิชนชั้นนำนิยมในแอฟริกาใต้ ซึ่งสัมพันธ์กันนี้มีความสูง ขณะที่บทเพลงอันเดียวกันที่ถูกบรรเลงโดยวงออร์เคสตราจากอัฟกานิสถานในกรุงวอชิงตัน อาจจะไปหาหมายไปที่คนผิวดำของตนในฐานะตัวแทนของจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของตะวันตก

VOORKAMERFEST Darling

ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ที่สำคัญ แต่มักถูกมองข้ามไประหว่างศิลปะ วัฒนธรรมในขอบเขตที่กว้าง และความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ ในทางกลับกัน สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อและเป็นตัวกำหนดรูปร่างหน้าตาให้กับวัฒนธรรมดังกล่าว ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ได้ถูกแสดงออกมาให้เห็นภายในการผลิตศิลปะ (ใครเป็นผู้มีทักษะทรัพยากร และการกระจายสิ่งเหล่านี้เพื่อผลิตและแพร่กระจายศิลปะ) รวมถึงตลอดถึงการต้อนรับและการบริโภคศิลปะ (ใครมีทรัพยากรที่จะซื้อการเข้าถึงศิลปะ) สำหรับศิลปะนั้น คงไม่ได้มีแค่บทบาทโดยเฉพาะเพียงบทบาทเดียว อีกทั้งศิลปะก็ไม่ได้ถูกกำหนดเอาไว้ล่วงหน้าจะถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความแข็งแกร่ง หรือต่อต้านความคิดที่ครองอำนาจนำ การผลิตและการกระจายงานศิลปะสามารถสืบทอดหรือทำลายความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความเหลื่อมล้ำด้านอื่นๆ ได้หรือไม่ นั่นขึ้นอยู่กับว่าตัวศิลปิน งานศิลปะ และสถาบันต่างๆ วางตำแหน่งแห่งที่ของตนอยู่ตรงไหน

มีเทศกาลประจำปีซึ่งได้ถูกจัดขึ้นที่ดาร์ลิง (Darling) ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ใช้เวลาแค่ 1 ชั่วโมงจากเคป ทาวน์ไปทางเหนือ เทศกาลนี้มีชื่อเรียกว่า Voorkamerfees (เทศกาลห้องด้านหน้า / 'Front Room Festival') ความหมายตามตัวอักษรของชื่อ

เทศกาลนี้ก็คือการจัดขึ้นที่ห้องด้านหน้าของตัวบ้านของคนทั่วไป สมาชิกผู้เข้าชมซื้อบัตร 1 ใบสำหรับช่องทางเข้าต่างๆ แต่ไม่มีใครล่วงรู้ว่าเขาจะเห็นอะไรในแต่ละช่องทางเข้า ซึ่งประกอบด้วยจุดหยุดพักที่บ้าน 3 หลังที่มีความแตกต่างกัน ผู้ชมอาจจะกำลังดูเรื่องตลกแบบเดี่ยวไม่โครโฟนในช่วงหนึ่ง นักร้องเสียงเทเนอร์ในช่วงต่อไป กลุ่มนักเต้นฮิป-ฮอปในช่วงต่อจากนั้น

แง่มุมที่น่าสนใจของเทศกาลนี้ก็คือว่า มันไม่ได้เกิดขึ้นในโครงสร้างพื้นฐานที่อยู่ในเมืองใหญ่และได้กำหนดเป้าประสงค์แน่ชัดเอาไว้แล้ว แต่เกิดขึ้นในบ้านเรือนของคนที่มีฐานะยากจนซึ่งเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการจัดการแสดง และเป็นคนที่ถูกดึงเข้าไปอยู่ในโครงการของสังคมที่ใหญ่กว่ามากกว่าที่จะยังคงดำเนินชีวิตที่ชายขอบ

การเข้าไปเกี่ยวข้องกับช่องทางวัฒนธรรมเช่นนี้เป็นการบูรณาการพัฒนาการด้านมนุษย์ สังคม และเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน ซึ่งเกิดขึ้นในระดับที่เป็นท้องถิ่นมากๆ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมก็ได้ถูกนำมาพูดถึงด้วยเช่นกัน เนื่องจากชุมชนทั้งหลายโดยจารีตประเพณีแล้วได้ถูกผลักออกไปอยู่ชายขอบของเส้นทางการท่องเที่ยวหลักและการผลิตทางวัฒนธรรมในเมืองซึ่งขณะนี้ป็นศูนย์กลางของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

บรรดาคนที่ผลิตและกระจายงานศิลปะ และคนที่ให้การสนับสนุนแก่คนอื่นๆ ในความพยายามอันเดียวกัน ควรจะต้องถูกทำให้ตระหนักรู้มากขึ้นถึงบริบทระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับชาติที่งานศิลปะทำหน้าที่ อยู่รวมตลอดถึงบทบาทซึ่งงานศิลปะของตนอาจจะมีในการสืบทอดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ ของ ชุมชน และการที่งานศิลปะสามารถท้าทายความเหลื่อมล้ำเหล่านั้นได้อย่างไร เป็นเรื่องจำเป็นอีกเช่นกันที่ รัฐบาลทั้งหลายจะต้องยอมรับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการยืนยันในข้อที่ 27 สำหรับทุกคนในการมี ส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชนและเพลิดเพลินกับงานศิลปะ เรื่องนี้จะวางข้อผูกมัดให้กับรัฐที่จะต้องสร้างหลักประกันว่าทุกคนสามารถเข้าถึงทักษะ ทรัพยากร และวิธีการอื่นๆ ในการผลิตและกระจายงาน สร้างสรรค์ต่างๆ ซึ่งเป็น การมอบเสียงให้กับความหวัง ความหวาดกังวล ความสนใจ และผลประโยชน์ของพวกเขา ■

เชิงอรรถ

- ¹ ไมค์ แวน กราน (Mike van Graan) เป็นอดีตผู้อำนวยการฝ่ายบริหารของสถาบันศิลปะแอฟริกาเมืองเคปทาวน์ ประเทศแอฟริกาใต้
- ² ข้อเขียนนี้แปลจาก M. V. Graan. 2016. 'Representing and challenging inequality through the arts', 257-258, ISSC, IDS and UNESCO. 2016. World Social Science Report 2016: Challenging Inequalities: Pathways to a Just World. Paris: UNESCO.

คณะมนุษยศาสตร์ฯ ม.อ.ปัตตานี จับมือ 4 สถาบัน ก่อตั้งเครือข่ายบัณฑิตศึกษา ด้านภาษาไทย

เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560 ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมด้วยคณะและสาขาวิชาภาษาไทยจาก 4 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมกับสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดงานสัมมนาบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทย ครั้งที่ 1 ขึ้น ณ หอศิลป์กรุงเทพมหานคร สีแยกปทุมวัน โดยในงานได้มีการนำเสนอบทความวิจัยของอาจารย์และนักศึกษาจากทุกสถาบันร่วม 20 บทความ นับเป็นการก่อตั้งเครือข่ายความร่วมมือด้านภาษาไทยและวรรณกรรมไทยเครือข่ายสำคัญที่จะขับเคลื่อนงานวิจัยด้านภาษาและวรรณกรรมให้ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ เหมาะสมกับสถานการณ์ทางด้านมนุษยศาสตร์ที่มีความเปลี่ยนแปลง

รศ.ดร.ปริศรา ยืนเสน คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กล่าวว่า การเกิดขึ้นของเครือข่ายเป็นความร่วมมือที่น่าสนใจ เพราะการขับเคลื่อนการวิจัยในรูปแบบเครือข่ายจะก่อให้เกิดการสร้างงานวิจัยด้านบัณฑิตศึกษาที่มีคุณภาพงานไม่ซ้ำซ้อน และจะเห็นความก้าวหน้าด้านการศึกษาวิจัย ทำให้ทุกสถาบันสามารถพัฒนามโนทัศน์ด้านต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ส่งผลถึงมหาบัณฑิตที่จบออกมา จะได้คุณภาพที่เชื่อถือได้

ด้าน ผศ.ดร.บุญรอด บุญเกิด คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กล่าวว่า มหาวิทยาลัยบูรพาเปิดการเรียนการสอนด้านภาษาและวรรณกรรมมานาน การได้มีเครือข่าย จะทำให้เห็นถึงความเติบโตและก้าวหน้าของการวิจัยด้านนี้ เครือข่ายบัณฑิตศึกษาจะทำให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือซึ่งกันและกัน

สำหรับคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.อ.ปัตตานี ปัจจุบันมีหลักสูตรบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทย ทั้งหลักสูตรปริญญาโท และปริญญาเอก โดยหลักสูตรปริญญาเอกนั้น เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2547 ถึงปัจจุบัน เป็นแห่งแรกและแห่งเดียวของภาคใต้